
Ressenyes

Jordi VENTURA: *Inquisició espanyola i cultura renaixentista al País Valencià*. Eliseu Climent editor, 1978. (Sèrie «La Unitat», núm. 38.) 204 ps. + 3 sense numerar.

Es ben sabut que la cultura catalana del Renaixement, amb una empenta considerable en els seus inicis al final del segle XIV i durant el segle XV, tingué una entitat, per diverses raons, molt migrada a partir del XVI. El canvi de situació correspon a allò que hom anomenava l'inici de la decadència, concepte, si més no, discutible. Escatir les causes d'aquest canvi és un dels reptes més apassionants amb què es pot encarar l'història de la cultura catalana. I això és el que pretén, des de ja fa temps, Jordi Ventura en abordar, en diversos treballs, les repercussions que, per a la cultura catalana, tingué la introducció de la Inquisició espanyola (1482-1484) a la corona aragonesa en temps de Ferran el Catòlic. En el llibre que ara comentem, premi d'assaig «Joan Fuster» en els Premis Octubre del 1977, Jordi Ventura estudia l'actuació de la Inquisició espanyola a la València situada entre el 1482 i l'acabament de la primera meitat del segle XVI, és a dir, el moment en què molts dels escriptors valencians o deixen d'escriure o passen a fer-ho en una llengua estrangera: el castellà. La coincidència, cronològicament parlant, entre aquest silenci i aquesta defecció lingüística

i la introducció de la Inquisició espanyola fa pensar, des de bon començament, en la «possibilitat d'una incidència important del Sant Ofici damunt de l'expressió cultural de les terres valencianes» (p. 9). I aquesta incidència és el que l'autor intenta de mostrar: en primer lloc, donant una ullada a la vinculació entre el Sant Ofici i els nombrosos participants en els certàmens poètics; en segon lloc, estudiant el procés i l'execució del metge (i poeta, en el certamen de 1474 les obres del qual s'aplegaren en les *Trobes en llaor de la Verge Maria*, València 1474, primer llibre imprès en català) Lluís Alcanyis, autor del famós *Règim preservatiu i curatiu de la pestilència* (que Ventura edita en el llibre que comentem: ps. 56-69), i de l'anorreament de la intel·lectualitat valenciana del cinc-cents; i, en tercer lloc, analitzant l'exili de Joan Lluís Vives, tant pel que fa a les causes (procés i anihilament de tota la seva família) com a les conseqüències (la impossibilitat de tenir una obra de Vives escrita en català, ja que vivia en un país estranger que l'obligava a l'ús del llatí com a llengua vehicular en les seves obres tot i que hi propugnava l'ensenyament en la llengua ma-

terna, l'ús del vernacle en les disposicions legals i que, fins i tot, envià, traduït al català, el *De instituenda schola* als jurats de la ciutat de València).

Jordi Ventura, però, no s'atura aquí, sinó que dona una explicació de per què actuà precisament contra «aquesta gent» la Inquisició: sembla clar que fou la capa burgesa valenciana la gran víctima del Sant Ofici i una part de la cultura del moment trobava en aquesta classe social la base material en què recolzar-se. I si bé és cert que, com ja va mostrar Joan Fuster a «Literatura i classe» (dins *Poetes, moriscos i capellans*, València 1962), existia al final del segle xv i al començament del xvi una literatura més aristocràtica, també ho és que després de les Germanies (1519-1531) el sector social que la conreava va acceptar el castellà com a llengua literària per excel·lència. Indirectament, per tant, i Ventura remarca insistentment això, la Inquisició, instrument de la lluita de classes que es desenrotllava a la València de començaments del xvi, va contribuir a l'esfondrament de la cultura autòctona. Aquest fet resulta, després de la lectura de l'obra que comentem, indiscutible. Hauria quedat més clar, això sí, si s'hi hagués tractat, per relacionar-lo amb la Inquisició i, de retruc, amb la dessuetud literària de la llengua i la poca intensitat del renaixement valencià, el fet agermanat i la repressió duta a terme per donya Germana de Foix. La hipòtesi central del llibre (expressada en aquestes línies: «En el curs del primer segle de la Inquisició espanyola a València desaparegué una capa notable de la societat, base important d'un cercle

de lectors i productors de literatura autòctona. El fet fou ràpid i fulminant, si més no, com sobtada és la decadència de la nostra llengua escrita. A diferència del que passà a altres llocs d'Espanya, els qui reemplaçaren aquella capa de la societat gravitaven entorn d'interessos distints als anteriors; eren distintes les circumstàncies en què l'arrencada tornava a produir-se; i les lleialtats i conveniències foren, en el més bo dels casos, de caràcter mixt», ps. 14-15) hauria estat molt més comprensible si s'hi hagués fet una anàlisi de les capes i els respectius interessos que reemplaçaren la burgesia valenciana anorreada per la Inquisició. I aquesta anàlisi ens duu, irremeiablement, a les Germanies.

Una altra qüestió que, al meu entendre, podia haver estat estudiada amb més detall, es refereix a l'actuació de la Inquisició en contra de les traduccions en vulgar de les Escriptures (ps. 11-14). El fet és prou important, i el mateix Ventura ho afirma («¿hem pensat suficientment en les conseqüències que pogué tenir la prohibició de la Bíblia en català, en una època en què les Sagrades Escriptures en la llengua del poble significaren el manteniment de molts llenguatges que, políticament almenys, no eren els predominants als Nous Estats renaixentistes?», p. 11), com per dedicar-hi una més gran atenció.

Amb tot, però, l'obra de Jordi Ventura és una contribució fonamental a la comprensió d'aquest nostre segle xvi en el qual es troba l'origen dels problemes de la cultura catalana moderna.

JOSEP M. NADAL

Germán COLON: *El léxico catalán en la Romania*. Madrid, Gredos, 1977. («Biblioteca Románica Hispánica. Estudios y Ensayos», 245.) 542 ps.

En conjunt, el llibre de Germà Colón em sembla una aportació força interessant a la discussió del vell problema de la subagrupació romànica del català. Sovint prejudicis extralingüístics s'han interposat en l'estudi d'aquesta mena de qüestions. El mateix G. Colón ens explica la causa d'aquests problemes «... cuyos orígenes estaban en supuestos teóricos de nuestra disciplina. Esta, por motivos ajenos a la lingüística (que en el fondo se pueden resumir en la fórmula lengua = nación), no otorgaba al catalán un puesto entre las lenguas romances; se trataba, pues, de englobarlo en el área de influencia de Francia o de España» (ps. 26-27). És a dir, els estudis filològics no es basaven en la independència, la particularitat i l'autonomia de les llengües, sinó que s'ha-

vien d'ajustar als esquemes que hem heretat de l'evolució històrico-política de les nacions.

Germà Colón parteix, doncs, de la idea que el català és una llengua que es troba en el mateix pla de totes les altres, resultat de l'evolució del llatí que es parlava a la Tarracòense i que, malgrat les coincidències, no és una llengua importada del sud de França després de la conquesta de la Marca.

Ara bé, sobretot a la primera part del llibre, i sempre tenint en compte aquestes consideracions, intenta d'estudiar el lèxic català i les seves concordances amb altres llengües per arribar a establir el que ell anomena els diasistemes llatins que constitueixen el tronc de cadascun dels grups de llengües romàniques. Diu, però, que no és només el lèxic allò